

ACC. N:R M. 13835: 1-11.

Landskap: *Västergötland* Upptecknare: *Axel Johansson, Åsaga, Hvid.*
Härad: *Kinds* Berättare: *Johan Andersson, Hvalsjunga*
Socken: *Ö. Frölunda* Berättarens yrke: *slaktare*
Uppteckningsår: *1956* Född år *1894* i *Ö. Frölunda*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Slaktteknik. s. 1-11.

LWF 104.

L. U. F. 104. "Slaktteknik". Blodavstämning
medast stick, eller snitt, utan föregående bedövning.
Berättaren Johan Ludsson, som jag intervjua
angående slaktteknik, började att slakta 1916
och gör det fortfarande. Han har själv
slaktat utan bedövning, men sett och varit med om
det. Det är hemsakt, som berättaren mest utfört
och fortfarande gör. Ett tiotal är slaktade hos
åt Br. Magnusson, som då yrkesmässigt köpte upp
levande djur för slakt, det rände sig om en 30-40
djur per vecka. Vid denna yrkesmässiga slakt,
var slaktmetoden den samma, som vid hemsakt.
Slakt utan föregående bedövning förekom vid
slakt av alla s. k. smådjur. Kalvar, svår, får
och getter. Stöborkar huggades i nacken, detta an-
sågs, som en slags bedövning. Metoden att slakta
utan föregående bedövning, är väl den äldsta av alla
sticken, eller snitten, kanske växlat med liderna,

Luf 104

1.

men det kände sig berättaren till. Metoden att slakta utan bedövning, började att upphöra 1905-1906. Dock ej allmänt, det var många av de gamla slaktarna, som ej ville bedöva djuret. Det var också många, som inte ville ha bedövat sitt djur före slakten. Bröststick användes endast vid slakt av svine. Detta stick utfördes ej såsom det göres numera, med ett hastigt stick i ryggen. För utfördes detta bröststick i tre olika steg. Först gjordes ett snitt, där som kniven skulle in, sedan trycktes kniven in en bit, och detta steg vidgades något, sista steget rakt in, till ett bestämt djup. Kalvar, får och getter, slaktades med både bröststick och nackstick. Blodet tillvaratogs alltid efter svin, för det mesta också efter kalvar och nötkreatur, ofta också efter får och getter, fast efter dessa djur ansågs ej blodet så värdefullt. Kalvar, som slaktades

med halsstick, tillgick så att halsen skars av. Om
blodet skulle tillvaratagas och för andvickande var
att detta förörensas. Skars först ett snitt genom skinn-
net, och den s. k. mostlösgår togs ut och ombands.
Denna omhändertagning hade ju givetvis kunnat undvika
genom bröststekt, men denna metod, var inte upp-
funnen eller praktiserad då. Den kom ej förvänt efter
sedan bedövning påbörjats. Frågan, varför djuret inte
klubbades före blodavtappingen, är väl näst att
direkt bevara. Orsaken var nog mer än en. Med
detta, som med mycket annat gammalt och tradi-
tionellt, med övergång till något nytt, måste det ju
vara någon som börjar. Och denna någon, lät ju
ofta vänta på sig. En annan orsak var misstanken
att djurets blod, ej skulle bli så värmt uttappat efter
bedövning. Dessa misstänke har också ett visst be-
rättigande. Berättaren säger att blodavtappingen
med de gamla metoderna, var 100 procentig.

Nur dyuret bands och hölls. Nätbostkap leddes till den plats, där slakten skulle äga rum. En säck eller liknande skytte bands för ögonen, för att dyuret ej skulle se, när sjetuggget skulle ske. Nätbostkap, som ej var förbundna, hända att de slit sig lösa och sprang ifrån slaktaren och medhjälparna. Ett sådant här hänt, har jag själv hört berättas, många tragiska historier om. Även om dyur, som fäst för dåligt hugg i nacken, som sedan slitit sig lösa och blödande sprungit omkring. Det blev ett dåligt rykte för den slaktare, som ett sådant misstag drabbade. Något annat sätt att slakta stordjur än avhuggninge av nacken, antä helt utan bedövning, fode vara så långt tillbaka i tiden att ingen nu vet något om det. Kalvar hölls i händerna om de var små, man höll dem också framför sig. Större kalvar, sedan de lotts fram till slaktplatsen, bands även beuren samman.

Svin, särskild om de var stora, var en besvärlig och ofta arbetsam procedur att avliva. De fick först fångas i sin stiga, detta försöktes med lock så att ett rep kunde fästas om ett ben halvt framben, det samma sker vid handloft ännu i dag. Sedan sattes en s. k. "vise" om byret, grisens släpades att till en trälänna. Där drogs den i kull och fastgjordes innan blodantäppningen skedde. "Vise" var ett med träkäppar fäst ett rep som kunde vridas åt om grisens djäta "byre". Vid slakt av storbockar, var det i regel en 3 man, större svin 4, mindre 3. Kalvar får och getter 2. De gamla slaktarna hade alltid en särskild "stickkniv". Denna kniv fick inte användas till något annat vid slakten. Med handtaget "skaftet" värvat, var den ungefär en 25 cm lång, ganska småt, åtminstone i ändan, den skulle alltid vara skarp. Metod för slakten var lika både för hemslakt och yrkesslakt.

Likheten mellan hemslockt och yrkeslockt, var väl för denna orten beroende på, att någon yrkeslockt ej förekom här förrän 1915 och då i mindre skala. Bildantagning efter förstöring av förlängda närger genom markstick. Huv mellan första halskotan och nackbenet. Eller nackslag. Slag bakom örat. Denna slaktmetod har förekommit, för nötboskap och kalvar. Men gammal denna metod synes vara är ingen här, som så noga känner till. Den förde ha upphört 1905-1910. Metoden med nackslag tillämpas ännu i dag. Vid hemslockt av kalvar det för bedövas dessa med slag av en större hammare. Slaget skall vara, där huvudet och nacken förenas. Den inhärdade vördligheten betraktades, som fullständig bedövning. Berättaren säger, att det visar sig om bedövningen är fullständig eller inte, om man rör vid det bedövade djurets ögon. Om djuret inte på något sätt reagerar

för detta är bedövningen fullständigt. Själ
har jag sett gamla, göra på samma sätt med
sjuka djur. Ofta hörde man då uttrycket, "det
går inte ögat längre". Det ansågs då, att dju-
ret inte överlevde sin sjukdom. Tillvägagångs-
sättet, slaktredskap, antal medhjälpare, var i
huvudsak det samma, som vid den andra me-
toden utan bedövning. I huvudsak var denna
metod lika, vid hundslakt och cykesslakt.

Den huvudsakliga skilnaden var, att vid cykes-
slakt, fanns ju alltid lite bättre anordningar, för
att underlätta arbetet, och för att det manna
skulle gå fortare. Bedövningen och blodavtapp-
ningen skedd på samma sätt.

"Blodavtappning efter föregående klubbning".
Mera allmänt fanns bedövning vid slakt här på
orten ha börjat 1905-1910, vid slakt av smådjur.
Stordjur till vilka användes skutmask 1920-1925

Enman slaktlagen som bedövning trädde i kraft 1938, hade bedövningen varit allmän här i många år. Någon särskild propaganda eller påtryckning, behövdes ej bedrivas, man såg ju, att slakt med bedövning, var mindre plågsamt för djuret, slakten lättare och mindre arbetsam att utföra. Systemet arbetade så att säga, sig fram självt. En vesentlig sak var också, att när de gamla slaktarna slutade och nya började, tillämpade de bedövningsmetoden. Många av dessa utförde inte slakt utan föregående bedövning. De som skulle ha sina djur slaktade blev ju också tvingade, antingen de ville eller ej. Med detta, som med allt gammalt och traditionellt, gick ju inte övergången hundra procentigt med en gång. Den gamla metoden utan bedövning, med kall eller varmsäck, och djuret ryckande och sprattlande, blev blodavtappningen

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

8.

fullständig. Med föregående bedövning och bröstskik
och djuret mera stillsammt under dödsproceduren,
stannar alltid något blod kvar i bröstet. Det var
emot detta, som de gamla mest reagerade emot.
De frödde att detta kött eller fläsk, ej var använd
bart, men sedan de förstod att detta gick att trätta
bort, var det mesta motståndet undanröjt. Den
metod med bedövning måste ju räknas, som helt
ny. Någon metod att helt eller halvt bedöva ett
djur, för att underlätta arbetet med fasttagan-
det och arbetet för övrigt, har ej berättaren eller
jag, hört uttalas. Redskap som användes för be-
dövning av svin, var en s. k. mask, samma sak
som användes vid kemslakt i dag. Den masken är
en trästäng, bredare i sin nedersta ända, där en järn-
påk går igenom. Den går är avpassad så att den
skall slås ned till den tar emot i sitt hölje. De första
av bysmeder tillverkade slaktmaskarna var för

hocka, också den pik, som skulle slås in i svi-
nens husud var för hock. Följden av detta blev,
att det fodrades ett så hårt och kraftigt slag,
för att piken skulle tränga in, så det var ej
som helst, som dugde till att utföra det. Det
var slaktarna själva själva, som kom underfund
med, att denna mask kunde göra klenare. By-
smederna kunde sedan göra lika fina maskor,
som de som köpas i dag. Vid husslakt av ett
svin hämtas den i sin stiga, ett rep sättes om
den ena framfoten. Svinet lockas att ta ett
rep inuti munnen, som sedan drages ut om
översta halvan. Sedan sedan ut till en utsedd
låg träbänk, bedövas, lyftas upp på bänken och
strokes. Allika slaktare har dock alltid och gör än
i dag, tillämpat like olika förfaringssätt.
Men det mest användbara är det nu nämnda.
Medan grisens fångas och dödas behövs i regel tre man

Sedan två. Kalvar och får var två man. Dessa fogs
med ett rep om halsen och ledades till slaktbänken.
Bedövades med en kammare, en särskild härtill
avsedd sådan, något större än en vanlig spik-
kammare. Lyftes upp på bänken och stackis. Vid
hemsakt av stordjur, som förekom mycket före
1930 talet, (men nästan aldrig nu) ledes djuret
ut till avsedd plats, en vagnbänk eller dylikt, skut-
maskin placerades vid huvudet, och slogs till på
likadant som på en vanlig pikmaskin. De nya skut-
maskinerna är ju av en annan typ, revolverliknande
och med avtryckare. Själva slaktöppet vid djurslakt
var lika, främst att de i regel hade särskilt avsed-
da slakttrum, med hissanordningar m. m. för underlät-
tande av arbetet. Ja med detta, har jag försökt, att
ge svar, på de frågor formuläret avser. Som jag fört
nämnt, har nog också mer personliga metoder förekommit.
Uppblickningarna avser dock, de på orten, som mest förekommit